

УДК 811.111*271.12

Куровська О. В.

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ
В РОЗВИТКУ НАВИЧОК ПИСЬМА
(на матеріалі англійської мови)**

Статтю присвячено питанням розробки та впровадження методики забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та студентом у навчанні письмових навичок. Побудова ефективної стратегії багаторічного реагування викладача на студентські помилки розглядається як важлива складова теорії сучасної методики навчання мови. Досліджуються необхідні умови для вироблення такої стратегії, оптимальний механізм зворотного зв'язку, категорії та типи письмових помилок, збалансований підхід до їх виправлення.

У методиці викладання іноземної мови все більше уваги сьогодні приділяється розвитку навичок письма, один з ключових аспектів якого передбачає вироблення стратегії викладача щодо студентських помилок, їх виправлення (error-response technique).

Дослідники в цій галузі вивчають питання про типи помилок, які потребують аналізу; про те, коли і як викладачеві рекомендується реагувати на студентські помилки та на місце самої проблеми забезпечення такого зворотного зв'язку в навчанні письма [1]. Часом автори пропонують занадто спрощений підхід або такий, що вивчає лише наукові тексти.

Враховуючи, що навчання письмової англійської, нарівні з усною, розмовною мовою, розвиток письмових навичок є складовими сучасної комунікативно орієнтованої програми навчання, доцільно розглянути питання про вироблення реалістичного, розсудливого ставлення до студентських письмових помилок та розробку інструментарію для їх подолання.

Як відомо, це питання по-різному вирішувалось протягом середини та кінця ХХ сторіччя. Якщо до середини 70-х років письмо слугувало скоріше для відпрацювання певних граматичних явищ, то пізніше переакцентування уваги на ідеях, процесі та особистості самого автора призвело до докорінних змін у ставленні до помилок, які виправлялись лише на завершальному етапі редагування тексту. Більше того, з'явилися окремі суперечливі теорії про неефективність чи навіть шкідливість викладацької роботи із виправлення студентських помилок [2].

Сумніви щодо такого ставлення висловлюються в ряді критичних робіт. Ігнорування питань студентської письменності, спроможності знайти, усвідомити та виправити помилку, з тим щоб уникати її в майбутньому, викликало тривогу тих дослідників, які не сподівались на чудесне зникнення студентських помилок без допомоги викладача [3].

На сучасному етапі значно поновились увага до вироблення такої стратегії викладача щодо помилок, яка відповідала б мовним потребам студента. Маючи на меті розвиток студентського вміння вільно висловлювати свої думки на письмі, досягти певної майстерності в побудові власного письмового тексту, викладач, звичайно, не може ігнорувати граматичні та вокабулярні аспекти студентського письма, не сприяти розвитку його навичок редагування (linguistic assigment). Однак справедливими, часом, є нарікання на непослідовність, хаотичність, певну незавершеність такої роботи викладача. Хоча в літе-

ратурі існує багато практичних порад щодо виправлення помилок, на сьогодні очевидна необхідність інтегрованого, цілісного підходу до вирішення цього питання, підходу, який поєднує в собі не просто зворотний відгук з боку викладача з поясненням помилки, а й співучасть студента в цій роботі, усвідомлення ним мети та розробку певної стратегії адекватного розв'язання проблеми подолання помилок. Важливою умовою ефективності такої стратегії є активна співпраця викладача зі студентом, усвідомлення студентом необхідності приділення уваги навичкам редагування та виправлення помилок з метою покращення навичок письма. Розуміючи значення такої співпраці як складової загальної методологічної стратегії процесу навчання, викладач розробляє план такої роботи. Так, О. Реггіз вибудовує багатоетапну методику планування роботи, яка передбачає діагностичний аналіз індивідуальних потреб студента, виділення категорії найбільш типових помилок, використання міні-занять для їх відпрацювання, активізацію партнерської роботи та впровадження авторського редагування помилок [4]. Цей план, звичайно, передбачає зворотний відгук викладача, його коментарі як щодо первинного, так і кінцевого варіанта письмової роботи, які оцінюють зростання успішності студента. Принципами, на яких базується така робота, мають бути своєчасність та відповідність мовним потребам студентів. На противагу побоюванням окремих дослідників щодо того, чи всі студенти приділяють належну увагу виправленням викладача, результати недавнього дослідження в цій галузі свідчать, що близько 80 % усіх помилок, які пропонувалось виправити студентам, успішно виправлено. Цікаво, що студенти, як виявилось, надзвичайно цінують таку співпрацю з викладачем і очікують на неї. Всупереч закидам про неефективність та короткочасність впливу такої сумісної діяльності на загальний розвиток навичок письма у студента існують переконливі свідчення неухильного зростання мовної компетенції студентів, чий викладачі своєчасно реагували на письмові помилки та розвивали у студентів вміння розпізнавати та виправляти письмові помилки. Адже навички виявлення та усвідомлення помилки під час редагування дають змогу уникати їх у майбутньому.

Не підлягає сумніву відповідальність викладача, його обов'язок розробити стратегію забезпечення зворотного зв'язку стосовно студентських помилок на письмі згідно з узгодженим планом вивчення граматичних явищ та редагування писемного тексту.

У цій площині на дослідників чекає безліч запитань щодо того, яким чином зорієнтувати ефективну співпрацю викладача зі студентом; яким є оптимальний механізм зворотного зв'язку; які саме типи помилок найбільш розповсюджені та чи існують надійні шляхи їх подолання.

Вивчаючи питання про різні категорії помилок, дослідники виявили, що в залежності від типу помилки - лексичної, граматичної чи морфологічної - відбувається і розвиток знань студента. Залежно від критеріїв поділу помилок за категоріями розрізняють: (а) - помилки, які заважають розумінню тексту і належать до «глобальних», та (б) - помилки, не важливі для правильного сприйняття тексту [5].

Критерій «глобальності» тої чи іншої помилки суттєво змінюється залежно від контексту. Відомий також поділ помилок на ті, які легко пояснити і виправити, спираючись на граматичні та лексичні норми та правила, та ідіосинкратичні, виявлення яких потребує високого рівня володіння мовою (treatable/untreatable). Прикладом помилок першої групи є часові форми дієслова, узгодження між підметом та присудком, форми іменника, пунктуація та ін.

Студенту відводиться певний час для вивчення коментарів викладача, обговорення помилок, відпрацювання помилок на тренувальних вправах та підготовки виправленої версії тексту. До більш складних належать помилки, які студент не в змозі виправити, спираючись лише на нормативні підручники: вибір слів, структура речення, вживання ідіоматичних виразів тощо.

Через відсутність чітких правил такі помилки потребують не просто кодування, а прямого виправлення викладачем. Роз'яснення таких помилок супроводжується попередньою розробкою тренувальних вправ з метою виявлення джерел помилки та способів її уникнення (напр. вправи на пошук адекватного слова або виразу). Відпрацювання помилок рекомендується проводити на текстах відповідного рівня складності, які можуть бути вже відомими студенту, при цьому приділяючи увагу розпізнаванню проблемних структур та граматичних явищ. Плануючи проведення такого виду роботи, викладач дотримується принципів послідовності в поєднанні з індивідуальним підходом до студентів.

Частотність індивідуальної помилки студента, виявлення кола його типових помилок - також важливий критерій, який необхідно врахувати під час розробки типів письмових завдань для виконання. Варто окреслити коло тих граматичних явищ, які типово викликають необхідність обговорення в ході аналізу помилок студентів -

не носіїв мови: часові форми дієслова, стан дієслова, допоміжні дієслова, артикль, означення іменника, узгодження підмета та присудка, частини мови, порядок слів у реченні, вибір слів, структура речення.

Підхід до виправлення таких помилок має бути добре збалансованим; необхідно уникати як недооцінювання серйозності помилки, так і її переоцінки без урахування інших особливостей тексту.

Дослідники рекомендують викладачеві вибірковий підхід до різних категорій помилок, за якого основна робота ведеться із виправлення типових, глобальних помилок, в той час як на менш важливі помилки (напр. стильові неточності) увага звертається лише в роботах дуже успішних, сильних студентів. Певну економію часу забезпечує широке впровадження парної роботи, партнерського та авторського редагування, міні-дискусій, врахування конкретних мовних потреб групи та цілком реальний характер завдань. Щодо партнерського редагування помилок (peer-editing) точаться суперечки, чи не веде тут сліпий сліпого.

Однак відомо, що помилки в чужій роботі часом легше виявити, ніж у власній. Залучення студентів до такої праці, як правило, добре мотивує розвиток їхніх навичок редагування. В методиці запропонований чітко структурований підконтрольний триетапний процес, протягом якого студенти спочатку вивчають помилки в готових текстах, потім редагують роботи один одного і тільки після цього зосереджуються на редагуванні своїх робіт.

Суперечки точаться і про те, в який спосіб краще виправляти помилку: чи повинен викладач сам робити це, чи він тільки вказує на помилку студентові й пропонує, щоб той сам виправив її (прямий/непрямий зворотний зв'язок). Другий шлях непрямого зворотного зв'язку потребує більшої участі студента, його активної задіяності в процесі, що, очевидно, гарантує більшу ефективність такої співпраці. Не існує одностайної думки з приводу того, як саме слід здійснювати непрямий зворотний зв'язок - кодуванням помилки за усталеною схемою назв ПОМИЛКИ («VERB TENSE», «SPELLING») чи т. зв. «Прихованим» виявленням помилки шляхом підкреслення її в тексті, з тим щоб студент сам діагностував та виправляв її. Таке непряме виявлення помилки змушує студента аналізувати її, глибше вивчати певне граматичне явище і в процесі такої роботи практикувати свої навички редагування тексту, що приводить до кращих, довготриваліших успіхів у навчанні письма.

Нарешті, можливе вдале поєднання прямого та непрямого зворотного зв'язку, якщо викладач має на меті відпрацювати певну категорію помилок і кодує всі помилки цієї категорії, побіжно виправляючи різні інші помилки. Передбачається, що спосіб, в який відбувається таке «приховане» виправлення, попередньо узгоджується зі студентом: просте підкреслення помилки, кодування помилок (vt - VERB TENSE, SS - SENTENCE STRUCTURE, WW - WRONG WORD), вживання редакторських символів або вербальні виправлення, чи коментарі. Кодування помилок звичайно потребує менше часових затрат і видається найоптимальнішим способом виправлення за умови, що студент розуміє позначки кодування. Дослідники застерігають проти надмірного прямого втручання в письмові роботи студента та перебирання викладачами на себе авторства тексту.

Виявлення та виправлення помилок у співучасті зі студентом не єдиний спосіб ефективного впливу на поліпшення навичок письма. Оптимальним є поєднання цієї стратегії з такими видами роботи, як обговорення помилок у класі та індивідуально, перевірка й повторне написання письмової роботи після отримання зауважень викладача, міні-заняття з певних проблемних питань та ведення обліку помилок з метою виявлення розвитку вмінь та навичок студента.

Необхідно враховувати також фактор своєчасності виправлень. Є свідчення про шкідливість виправлення помилки на самому початку процесу написання тексту, коли студент лише визначається з ідеями та змістом твору і не повинен концентрувати увагу на рівні слова або речення. Компромісним рішенням у цій ситуації може бути лише посилення викладача на категорію помилок. Найважливішим етапом, на якому допомога викладача конче потрібна, є проміжний етап, коли студенту пропонується переглянути початковий варіант тексту, виправити помилки та врахувати їх у редагуванні остаточного варіанта. Проводились дослідження і за результатами відгуків студентів про те, якій саме стратегії вони віддають перевагу. Виявилось, що всі студенти сподіваються на коментарі викладача щодо своїх помилок. Відомо, що вибудова та втілення стратегії розвитку навичок письма студентів вимагає чимало викладацького часу й терпіння, високої професійної майстерності, але відсутність такого зворотного зв'язку викликає у студентів певну тривогу, підриває впевненість як у своїх силах, так і в своєму викладачеві. Обираючи серед таких категорій оцінювання, як зміст, організація тексту, граматики, вокабуляр, студен-

ти особливо наполягають на роз'ясненні граматичних помилок. Певні труднощі викликає у них занадто «прихований» коментар викладача (підкреслення, обведення кружечком, стрілка та ін.) Часом редагування помилок може здаватися їм нецікавим, неважливим, залежним великою мірою від викладацьких коментарів. Уяву про те, що зміст тексту цілком незалежний від форми його викладення, викладач має спростовувати, надаючи приклади тих студентських робіт, де помилки у вживанні форми призводять до втрати змісту. Брак впевненості в своїй спроможності виправити помилку теж призводить студента до небажання розвивати свої навички редагування тексту. Водночас чітко прослідковується прагнення студента до співучасті в роботі із виправлення помилок, самостійного діагностування і виправлення помилки, а не просто копіювання правильного варіанта. Певна кількість студентів завжди віддає перевагу частковому виправленню, тобто виправленню найсуттєвіших помилок. Найголовнішим, з чим погоджуються всі студенти, є послідовність, своєчасність та цілісність стратегії викладача у ставленні до помилок, його співпраця зі студентом.

Слід враховувати, що ефективність цієї роботи залежить і від інших чинників: рівня знань студента, його мотивації, особливостей індивідуального стилю навчання та особистості студента, фактора впливу рідної мови та ін.

Так, аналізуючи рівень знань студентів як один з найважливіших критеріїв у виробленні стратегії щодо помилок, Brown A. D. [6] вирізняє два рівні: той, на якому студент не в змозі сам діагностувати свою помилку, та той, на якому студент сам виправляє свою помилку, на яку лише вказує викладач («random emergent», «stabilisation»). Залежно від рівня знань студентів викладач обирає різні методики та прийоми роботи в групі.

Вивчення відмінностей між категоріями помилок і стилями навчання студентів привело до поділу на студентів «ока» - не носіїв мови, які вивчають мову шляхом читання текстів і занять з викладачем, і студентів «вуха», які є носіями мови і пізнають мову переважно в її усному варіанті і яким бракує, як правило, знання правил граматики.

Порівняльний аналіз досліджень з цього питання свідчить про неабиякий вплив рідної мови на процес вивчення англійської, що призводить до різних типів помилок у студентів різних національностей.

Підсумовуючи, маємо всі підстави стверджувати про необхідність вироблення стратегії зво-

ротного зв'язку в ставленні викладача до студентських помилок на письмі як складової загаль-

ної методологічної стратегії процесу навчання англійської мови.

1. Dana R. Ferris Treatment of Error in Second Language Student Writing.- Michigan Press, 2002; Chandler J. The Efficacy of Error correction for improvement in the Accuracy of L 2 Student Writing.- Vancouver, 2002; Ellis R. Teaching and Research: Options in Grammar Teaching.- TESOL Quaterly, 1998.
2. Truscott J. The Case against Grammar Correction in L2 Writing Classes // Language Learning- 1996.
3. Eskey D.E. Meanwhile Back in Real World...-TESOL Quaterly, 1993.
4. Dana R. Op. cit.
5. Burt M. K. and Kiparsky C A. Repair Manual for English,- Rowly Mass; Newbury House, 1972.
6. Brown H. D. Principles of Language Learning and Teaching.- Prentice Hall, 1994.

O. Kurovska

PROCESSING FEEDBACK IN TEACHING ENGLISH WRITING

The author addresses the error-treatment questions in student writing, the necessity to provide well-constructed error feedback strategy in teaching writing skills. Creating effective and consistent plan of responding to student errors tailored according to students' needs is analyzed as a comprehensive, multistage process, an essential component of a modern, language-teaching methodology. The range of the examined issues focus on the main principles involved in constructing of the feedback mechanism, its effect on student revision and accuracy, well-balanced approach to the identifying and correction of students' errors.